

‘Bij vogeltellingen blijkt de veldleeuwerik er ook werkelijk te zijn’

Naam: Henk Heinhuis (1951)

Bedrijf: Directeur Stichting Veldleeuwerik

Activiteit: Bekijkt het bodemleven

Quote: “Na een paar jaar duurzame brouwersgerst te hebben geteeld voor Heineken, vroeg een van onze boeren aan de brouwerij: ‘Wat doen jullie nu eigenlijk zelf aan duurzaamheid?’ Hij mocht meteen komen. Bij Veldleeuwerik geven alle deelnemers in de keten aan elkaar de kennis door waardoor het gezamenlijke eindproduct beter en duurzamer wordt.”

Mail: henk.heinhuis@veldleeuwerik.nl

Een van de oudste vormen van slim samenwerken is te vinden op de boerderij. Boeren die kennis uitwisselen met hun eindafnemer, waarbij ook de tussenhandel informatie op tafel legt. In dit geval: de boeren die brouwgerst telen voor Heineken in het samenwerkingsverband Veldleeuwerik. Het eindresultaat: een gezondere bodem, een betere oogst en duurzamer bier. >

Boerenslimheid

✦ TEKST JAN BOM

✦ FOTOGRAFIE MISCHA KEIJSER

► **N**ee, bloembollen telen, dat doen ze niet meer. De zoon van boer Vermeulen kijkt vuil naar de kale grond, waar net de bollen-oogst vanaf is gehaald. Wat is er dan mis met het telen van bollen? Viel de opbrengst tegen? Vanaf zijn tractor kijkt hij ver, tot aan de dijk die de Noordoostpolder scheidde van de Zuyderzee toen deze nog maar net IJsselmeer heette. “Nee, die oogstmachines steken veel te diep...” Het lijkt alsof er een biologische boer aan het woord is, want ook deze zullen niet snel met zwaar materieel uitrukken om hun zorgvuldig opgebouwde teeltlaag kapot te rijden. Hier in Swifterbant is veel wijsheid uit deze landbouwpraktijk overgenomen. Onder de vlag van de Stichting Veldleeuwerik zijn ‘reguliere’

boeren begonnen om hun grond in dezelfde staat terug te brengen voordat de grote machinatie in landbouw begon, met reusachtige tractoren en ploegen die zowat een meter diep de grond in gingen. Het keerpunt van die ontwikkeling is nu bereikt, stelt Henk Heinhuis (1951), directeur van Veldleeuwerik. Hij graaft met blote handen in de droog geworden kluiten van het bollenveld, brokkelt ze uiteen en zegt: “Haarworteltjes. Kijk. Deze bodem leeft.” Heinhuis: “We zijn de teeltlaag de afgelopen veertig jaar te intensief gaan gebruiken; steeds hogere opbrengsten, steeds meer opeenvolgende gewassen. Inmiddels is de top bereikt en kun je niets meer toevoegen om die bodem in goede conditie te houden. Die gaat eerder

achteruit, raakt uitgeput. Daarom zijn we gaan zoeken naar natuurlijker vorm van bodembeheer.” Hij checkt even verderop een kleurige rand met veldbloemen, als een schilderijlijst om een akker met bijna goudgekleurd koren. Die bloemen horen bij een ander project, maar de tarwe zelf staat op grond waar het bedreigde zangvogeltje hoog in de lucht een lied over moet zingen. “Dat gebeurt ook werkelijk”, weet Heinhuis. “We laten vogeltellingen doen. De veldleeuwerik hebben we niet alleen als mooie symbolische naam gekozen, hij is er ook echt.”

We moeten tien jaar terug, om de oorsprong van deze *best practice* te vinden. In 2002 werd de

naam Veldleeuwerik bedacht op de brouwerij van Heineken. MVO was toen het nieuwe toverwoord en daarbij hoorde dat alle grondstoffen zo duurzaam mogelijk werden ingekocht, ook brouwgerst uit Nederland. Maar ja, de brouwer zette nooit een voet op de boerderij, de gerst werd door de handel geleverd. Onderling wisselden boeren volgens Heinhuis ook weinig ervaringen uit. “Een boer praatte niet over een slechte kwaliteit uienoogst.” Er is zelfs een anekdote over. Vraagt iemand aan een boer hoeveel ton bieten hij van het land heeft gehaald. Zegt die boer: ‘Weet ik nog niet, ik heb nog niet met mijn buurman gesproken.’ Het is geen dijenkletser voor stadsvolk dat niet weet dat boeren hierover nooit met elkaar zouden spreken.

Heinhuis werkte toen nog bij de Agrarische Unie, inmiddels Agrifirm, een coöperatieve handelsfirma met 17.750 leden. Hij zag wel wat in de vraag van Heineken, maar bedacht ook: “Een boer verbouwt meer dan gerst alleen, dus wij zochten er andere eindafnemers bij. Unilever voor de penen en de uien, McCain voor de aardappelen, SuikerUnie voor de suikerbieten. Dan kun je een duurzaam bouwplan voor al je grond maken. We zijn te rade gegaan bij het bureau IMSA van Wouter van Dieren, het Centrum voor Landbouw en Milieu in Culemborg en het Louis Bolk Instituut in Zeist, waar veel kennis van biologische teelt aanwezig is. Hoe kun je die ervaring toepassen in de gangbare landbouw, waar nog wel gespreoid wordt en kunstmest wordt gebruikt?”

Verschillende Veldleeuwerik-boeren deden het diepploegen in de ban. Grondbewerking werd beperkt tot het loswerken van de bovenste vijf tot tien centimeter. Het bouwplan werd extensiever, met minder oogsten per jaar. Heinhuis over het resultaat: “We zien nu dat op deze bodem de planten minder last van stress hebben. Ze zijn ook minder ziektegevoelig. Je hoeft minder nutriënten toe te voegen en de opbrengst is toch hoger geworden. Met minder *input* meer *output*. En dat niet alleen. Ook het weer in Nederland wordt steeds extremer. Vermeulen, de boer van dit bollenveld, vertelde dat hij na zo’n tropische hoosbui het verschil op het land goed kon zien. Bij hem zag je geen plassen, bij zijn burens stond de boel volledig blank. Maar als het langere tijd droog

‘Diepploegen, dat heb ik nog nooit gedaan’

Naam: Henk Noome (1961)

Bedrijf: Boer te Biddinghuizen

Activiteit: Verbouwde zijn akker met brouwersgerst

Quote: “We zijn direct na de buien gaan dorsen, in de eerste echte zomerweek van juli. Dat kan met brouwgerst. Er zit een vliesje om de korrel, die het water afstoot. Na twee dagen zon kun je al oogsten. De opbrengst valt helaas niet mee, na het koude en natte voorjaar. Ik heb er acht ton per hectare vanaf gehaald. Dat is een gemiddelde, nou ja, slecht is het ook weer niet. Gelukkig hebben we de echte hoosbuien zoals in Brabant en Zeeland niet gehad. Dan kan een hele akker vroegtijdig tegen de grond gaan, met alle kansen op schimmel en daarmee een verminderde brouwwaardigheid van de gerst. Nu had ik daar ook wel wat groeiregulatie voor gebruikt, om de stengel steviger te maken. Het is voor mij het eerste jaar dat ik meedoe aan Veldleeuwerik en het bevalt. Vooral ook omdat het initiatief bij de boeren zelf ligt. Het geluk wil dat ik in een enthousiaste groep zit, waarin we alles overleggen en bespreken, ook als zaken niet helemaal naar wens gaan. Met eco-ploegen ben ik nog niet begonnen, daar moet eerst nog wat ervaring mee worden opgedaan. Je bevordert er het bodemleven mee, maar je loopt ook kans dat je grondgebonden ziektes aan de oppervlakte houdt. Diepploegen, dat heb ik nog nooit gedaan.”

Mail: h.noome@agroweb.nl

› was, een andere extremititeit, wisten zijn planten toch meer water omhoog te halen. De capillaire werking van de bodem verbeterde.”

Het heeft even geduurd - wat de boer niet kent, dat vreet hij niet - maar het project Veldleeuwerik begint na een decennium furore te maken in landbouwkringen. Er zijn inmiddels 230 boeren aangesloten en op de wachtlijst staan er nog eens honderd. Dat is heel bijzonder, want er moet voor deelname betaald worden. Voor het opmaken van een duurzaamheidsplan vraagt Veldleeuwerik vijfhonderd euro, voor een jaarlijkse update nog eens driehonderd euro. Daarnaast betalen boeren met minder dan tachtig hectare honderd euro per jaar algemene begeleidingskosten, wie meer dan tachtig hectare heeft 150 euro. Daar staat tegenover dat het project steeds meer *fair trade*-achtige trekjes begint te krijgen. Heinhuis

weet de eindafnemers te verleiden tot het betalen van een extra premie voor de duurzaam geteelde gewassen, voor een aantal jaren. Heinhuis: “De keten Heineken - Holland Malt - Agrifirm betaalt 250 tot 750 euro extra per teler voor duurzaam geteelde brouwergerst, afhankelijk van de verbouwde oppervlakte. De SuikerUnie honderd euro extra per hectare aangeleverde suikerbieten. Tel daar de verlaagde kosten aan kunstmest en onkruidbestrijding bij op en je begrijpt waarom boeren dit bedrag er graag voor over hebben.” Heinhuis hoopt ook bij andere eindgebruikers een extra beloning te kunnen verwerven. “De boeren steken er heel veel tijd in. Elke regio-groep telt tien tot twaalf telers die acht tot tien bijeenkomsten met elkaar hebben, om hun bouwplannen en de resultaten daarvan kritisch met elkaar door te nemen. Boeren leren het beste van boeren.”

Plannen heeft Heinhuis volop. Hij is met Koninklijke Horeca Nederland bezig om duurzame frites te ontwikkelen, ook weer met de hulp van professionele verwerkers als Aviko, Farm Frites en LambWeston. Heinhuis: “Duurzaam frituren ging tot nu toe vooral over de keuze van frituurvet. We gaan nu over op het product zelf, de aardappel.” Ook hier verkenden biologische aardappeltelers de markt, vooral tijdens muziekfestivals zoals Lowlands. Heinhuis denkt ook dat de op termijn sterk verbeterde bodemleven geld kan gaan opbrengen in de vorm van CO₂-rechten. “Een bodem vol levende organismen neemt broeikasgassen op uit de atmosfeer. Dat is geld waard.” ■

www.veldleeuwerik.nl

‘Met tien boeren kunnen wij geen keten bouwen’

Naam: Jan Kempers (1951)

Bedrijf: Manager sustainable development Heineken Supply

Activiteit: Het verduurzamen van ketens

Quote: “Ik was hoofd Bedrijfstechnologische Dienst van de Heineken Brouwerij Zoeterwoude. Op een gegeven moment ontdekte ik dat er zich een feestje aan het ontwikkelen was, het feestje van innovatie en van duurzaamheid. Nu kende ik de ketens al heel goed vanuit het aspect van voedselveiligheid en heb ik binnen Heineken een vrije rol gekregen op gebied van duurzame ontwikkeling. Binnen de Stichting Veldleeuwerik heb ik sindsdien aan het uitbouwen van de keten gewerkt, nu 3,5 jaar. “Heineken haalt tot nu toe vrijwel alle brouwergerst uit Noord-Frankrijk, de graanschuur van Europa. Je kan wel een Nederlandse boer hebben met een silo vol duurzaam geteelde gerst, maar dat heeft voor ons betrekkelijk weinig waarde: met een enkele boer kunnen wij geen keten bouwen. Ook met tien Nederlandse boeren kunnen wij dat niet. Je moet aan een getal met vier cijfers denken, aan duizenden boeren dus. En die boeren moeten daar zelf voor kiezen, want het is hun land, hun bedrijf, hun bedrijfsrisico. Die omslag naar duurzame landbouw binnen de

keten wil Heineken niet met *powerplay* bewerkstelligen, maar met verleiding. Dat doen we onder andere door onze kennis ter beschikking te stellen en boeren tegemoet te komen in de kosten die ze bijvoorbeeld moeten maken om een duurzaamheidsplan op te stellen. Dat extraatje, dat hebben we samen met Agrifirm en Holland Malt ingevoerd. Het zal op termijn weer verdwijnen, wanneer het telen van duurzame brouwergerst gewoonged is geworden. Dan ontstaat weer een normale prijsvoering. Of het woord ‘duurzaam geteeld’ tegen die tijd op ons bier komt te staan weet ik niet, wel dat we het zeker aan onze consumenten zullen communiceren. Het is een veel te leuk verhaal om voor jezelf te houden. Maar het is voor ons ook een keiharde noodzaak om de gerstvoorziening in de toekomst veilig te stellen. Je krijgt steeds meer vraag naar energiegewassen, een stijgende vraag ook naar tarwe om brood te bakken. Het klimaat wijzigt en de plekken waar gerst het beste groeit veranderen ook. Ik voorzie dat Slowakije heel groot gaat worden en praat daar nu al over met mijn collega uit dat land. We willen alle boeren die brouwergerst verbouwen dus graag aan ons binden.”

Mail: j.kempers@heineken.nl